

Inhoudsopgave van 'oorloginnijmegen.nl'

[Laatst bijgewerkt op 24 april 2024]

Hieronder vind je de inhoudsopgave van al onze publicaties en alle bronmateriaal op onze site. We hebben ze geordend zoals je ze op het scherm ziet staan binnen de zes hoofdthema's **REGISTRATIE**, **UITSLUITING**, **RAZZIA'S EN DEPORTATIES**, **ROOF**, **WIE?** en **TERZIJDE**. Per thema maken we weer een onderscheid tussen **Publicaties** (linker kolom op het scherm) en **Bronmateriaal** (rechter kolom op het scherm).

De volgorde van de artikelen is afhankelijk van de publicatiedatum: de meest recente publicatie staat bovenaan. Scroll naar beneden om meer publicaties en bronmateriaal te zien.

Elke titel bevat een link naar de inleiding van het gekozen document op de site. Vandaaruit kun je via de link **Lees meer** het artikel op het scherm oproepen en desgewenst downloaden. Omdat we regelmatig nieuwe artikelen en bronnen publiceren, zullen we deze inhoudsopgave ook regelmatig verversen.

REGISTRATIE

Publicaties

[Klein commentaar bij een artikel van Frans Wilbers](#)

Als hoofd van de Afdeling Bevolking van de Nijmeegse gemeente schreef Frans Wilbers een artikel over 'goed gesitueerde' Nijmeegse gezinnen, 'de meesten behorende tot een bepaalden godsdienst', die de stad in 1940 hadden verlaten. Lees hier ons commentaar.

[Het bevolkingsregister in overeenstemming brengen met de feiten](#)

Na de massale deportaties in 1942 moest de bevolkingsadministratie op orde worden gebracht. Ook in Nijmegen beijverde men zich om deze 'mutaties' in de administratie te verwerken.

[Aanmeldingsplicht voor Joden; betaling van leges](#)

Het Duitse bestuur streefde naar 'de registratie op naam van alle Joden'. Daarom stelde zij een aanmeldingsplicht voor Joden in. Zie hiervoor ook het brondocument 'Leges aanmeldingsplicht Joden' bij dit thema.

Bronmateriaal

[Staten van door Joden bewoonde huizen](#)

Een uiterst curieus document. Rond september 1942 laat de gemeente het interieur van een dertigtal huizen nauwkeurig opmeten. In al deze huizen wonen op dat moment Joden. Van iedere kamer en binnenruimte in de huizen worden de maten genoteerd. Ook het aantal bewoners wordt vermeld. Wat is het doel van deze actie? Waarom deze inventarisatie van uitgerekend door Joden bewoonde huizen? We weten het niet.

[Verklaring vaststelling gemengd huwelijk](#)

Met deze verklaring was men 'vrijgesteld van tewerkstelling', wat betekende dat men 'officieel' niet via Westerbork naar concentratiekampen werd gestuurd. Het dossier bevat de circulaire hierover en het bijbehorende persbericht. Verder ook correspondentie over individuele gevallen naar aanleiding van de aanvragen, en de correspondentie tussen de toenmalige Nijmeegse burgemeester Van der

Velden en J. Lentz, met een overzicht van de toegekende verklaringen. In Nijmegen kregen 43 personen de verklaring.

[Lijst van 'gevluchte Joden' \(december 1942\)](#)

Na de grote deportaties in 1942, met name die in november, werd deze lijst in december 1942 opgesteld door de afdeling Bevolking van de gemeente Nijmegen.

[Verordening 6/1941 – Correspondentie](#)

Dit dossier - 2_40193 - bevat correspondentie tussen de afdeling Bevolking van de gemeente Nijmegen (tot februari 1943 onder leiding van F. Wilbers) en de Rijksinspectie van de Bevolkingsregisters in Den Haag (onder leiding van Lentz) over de verplichte aanmelding van Joden. Het dossier bevat ook de Verordening 6/1941 van Seijss-Inquart en alle uitvoeringsbesluiten en interpretaties die daarop volgden.

[Frans Wilbers: Alfabetische lijst van personen die de gemeente Nijmegen hebben verlaten](#)

Frans Wilbers, hoofd van de afdeling Bevolking in Nijmegen, stelde, waarschijnlijk in juni 1940, een lijst samen van 'goed gesitueerde' personen die – in verband met de dreigende situatie aan de oostgrens – plotseling uit Nijmegen waren vertrokken.

[Frans Wilbers: Afvoering van het bevolkingsregister in verband met den internationalen toestand \(1940\)](#)

Artikel, geschreven in april 1940 door het hoofd van de afdeling Bevolking in Nijmegen, Frans Wilbers. Hij baseerde zijn artikel op een door hem samengestelde lijst van dertig gezinnen (circa 81 personen) uit Nijmegen, die allen in de maanden ervoor verhuisd waren naar elders. Hij verdenkt hen ervan te zijn vertrokken uit 'vrees' voor een Duitse inval in Nederland. Hij zou overschrijving uit Nijmegen willen weigeren omdat het niet om een 'echte' verhuizing zou gaan, maar om een 'tijdelijk' verblijf.

[Lijst van 'Joden te Nijmegen, die naar het kamp zijn gegaan' \(december 1942\)](#)

In december beijverde de afdeling Bevolking Nijmegen zich om – na de grote deportatie van 196 Joodse Nijmegenaren een maand eerder – de bevolkingsadministratie op orde te krijgen.

[In een Nijmeegse cel beland \(1940, 1943\)](#)

De gemeente Nijmegen kon de kosten voor het onderhoud van gevangenen (voedsel en nachtlogies) declareren bij het Rijk. Zo worden er namenlijsten opgesteld van alle personen die in een Nijmeegse politiecel zijn beland. Helaas zijn deze lijsten niet voor alle oorlogsjaren bewaard gebleven. Vanwege onze focus op vervolgingen hebben we in onderschriften alleen personen vermeld die voor de S.D. waren opgepakt.

[Leges aanmeldingsplicht Joden Nijmegen](#)

Vanaf 10 februari 1941 moesten alle Joden zich aanmelden, waarvoor ze 1 gulden leges moesten betalen aan de gemeente. Dit document bevat de lijsten met de namen van degenen die deze leges hebben betaald. Zie ook ons korte artikel hierover, waarin ook een transcriptie van alle namen is opgenomen.

[Verwijdering van Joden uit het bevolkingsregister](#)

Dit dossier gaat bijna in zijn geheel over de wijze waarop in Nijmegen de afdeling Bevolking het vertrek van zoveel Joden uit de gemeente verwerkt. Het dossier is tamelijk ongeordend en er lijken stukken te ontbreken. Het bevat onder andere een lijst van Nijmeegse Joden die zich op 31 december 1942 in kamp Westerbork bevonden.

[Namenlijst Joden in Nijmegen](#)

Het dossier RAN 2_40195 bevat uitsluitend bijgaande lijst. Er zitten verder geen aantekeningen of correspondentie bij over wie opdracht gaf tot het maken van de lijst, de bestemming ervan en vooral ook niet over hoe de lijst tot stand is gekomen. Wel staat er boven: 'Verordening 1941/6'. Helemaal onderaan staat de datum waarop kennelijk de lijst is afgemaakt, 10 mei 1941.

UITSLUITING

Publicaties

[Ontslagen uit gemeentedienst](#)

Zo'n twee maanden na de Duitse inval in Nederland werden de eerste Joden in overheidsdienst geconfronteerd met maatregelen van de Duitse bezettingsmacht. In dit artikel zetten we uiteen hoe deze maatregelen in Nijmegen werden uitgevoerd. En om wie het ging.

[Straatfotograaf Marcus Frank](#)

In een van de vele anti-Joodse maatregelen wordt het Joden verboden om een hele serie beroepen uit te oefenen. Over een van die beroepen, het beroep van straatfotograaf, treffen we in het Regionaal Archief Nijmegen enkele stukken aan die het mogelijk maken om een concrete geschiedenis te reconstrueren: die van de Joodse straatfotograaf Marcus Frank.

[Van school gestuurd. Kleine geschiedenis van een Joodse school in oorlogstijd, Nijmegen 1941-1943](#)

In de Smetiusstraat in Nijmegen staat een oud gebouw, het was eerst een dancing of dansschool; dat werd het later opnieuw. Maar anderhalf jaar lang was het een school, een school die nauwelijks sporen heeft achtergelaten. Bijna alle scholieren en medewerkers werden vermoord. De school maakt geen deel uit van het collectieve geheugen van Nijmegen en we vinden haar ook nauwelijks terug in de lokale geschiedschrijving.

[Voor Joden verboden](#)

Tijdens de Duitse bezetting hingen ze ook in Nijmegen: de borden 'Voor Joden verboden', waarmee Joodse inwoners geweerd werden uit de openbare ruimte, uit parken, cafés, restaurants, hotels, pensions, bioscopen, schouwburgen, sportvelden, zwembaden, badhuizen, en wat al niet. In Nijmegen moeten er behoorlijk veel te zien zijn geweest, in ieder geval meer dan honderd. Des te vreemder is het dat er geen enkele foto van deze borden in Nijmegen bewaard lijkt te zijn gebleven.

Bronmateriaal

[Jakob Cohen ontslagen bij De Vereeniging](#)

Jakob (of Jacob) Cohen werkte als kelner bij Concertgebouw De Vereeniging. Hij was een van de werknemers die, indirect, volgens de regels van de verordening van 30 september 1940, in dienst was van de gemeente, en daardoor werd ontslagen. Zie ook ons artikel 'Ontslagen uit gemeentedienst' op deze site.

[Poesiealbum Joods Lyceum Arnhem](#)

Poesiealbum van Ro Nathans (later mevrouw I. de Jong-Nathans) van 31 juli 1937 - 4 maart 1942 (en 1948-1972), met 62 versjes/gedichtjes. Bijzonder is dat dit album een lijst bevat van de leerlingen van het Joods Lyceum in Arnhem, waarheen ook enkelen uit Nijmegen gingen in de lente van 1942.

[Klacht Mendes da Costa](#)

Mendes da Costa protesteert tegen het feit dat Joden de lunchroom op de Grote Markt 37 van de

Joodse eigenaar Levitus niet mogen bezoeken. Burgemeester Steinweg antwoordt dat volgens de verordening ook inrichtingen van Joodse eigenaren verboden zijn voor Joden. Toch wordt in dit geval het bordje bij Levitus verwijderd, ons is niet bekend voor hoe lang. RAN 2_40193 bevat een uitgebreide correspondentie tussen Mendes da Costa en het gemeentebestuur over de aanmeldingsplicht.

[Joodse kinderen](#)

In dit document een systematische transcriptie van de eerste lijst met enkele toevoegingen uit andere dossiers (leerlingen Joodse School [OSAN 19_4460] en betaling schoolgeld.

[Ontslag Joden bij gemeente en instellingen](#)

Dit dossier bevat correspondentie over de 'Ariërverklaringen' die moesten worden ondertekend door alle medewerkers van de gemeente, de politie en van door de gemeente gesubsidieerde instellingen, zoals de VVV, het Wilhelminaziekenhuis, het Canisiusziekenhuis, de openbare scholen, het Wit-Gele Kruis, Concertgebouw de Vereeniging, de Openbare Bibliotheek, de Muziekschool. Ook de leden van (advies)commissies op allerlei terrein (scholen, markt enz.) moesten deze verklaring tekenen.

[Joden en bloeddonoren](#)

De bloedtransfusiedienst moet de namenlijst van donoren opsturen naar Frans Wilbers, die deze lijst zal vergelijken met de daar aanwezige lijst, zodat vervolgens de 'Joden' van een merkteken kunnen worden voorzien en van de lijst verwijderd. Joseph Steinweg was op dit moment burgemeester van Nijmegen, Wilbers was hoofd van de afdeling Bevolking, in de praktijk ook hoofd BVM (Bevolking, Verkiezingen en Militaire Zaken) van de gemeente Nijmegen.

[Brief leerplicht](#)

Een kopie uit RAN 579_329, de bekendmaking aan de ouders van leerplichtige leerlingen. In dit schrijven maakte de burgemeester bekend dat Joodse leerlingen per 1 september 1941 niet meer welkom waren op hun school. Hij beloofde dat er voor hen een aparte voorziening zou worden getroffen.

RAZZIA'S EN DEPORTATIES

Publicaties

[Stolpersteine - Jan de Wittstraat 51 \(Rosette Kool, Mordechai Sons\)](#)

In dit artikel behandelen we de lotgevallen van Rosette Kool en Mordechai Sons die op Jan de Wittstraat 51 woonden.

[De Duitse Rassengesetze en de implicaties ervan op de voltrekking van huwelijken in Nederland in de jaren-30](#)

Over de gevolgen van de racistische Duitse politiek en de wetgeving in Nederland, waarbij we speciaal focussen op de verhindering van enkele huwelijken tussen Joodse personen die in Nederland verbleven en niet-Joodse personen van wie ten minste een van beiden de Duitse nationaliteit had. Voor Hans Menkel had dit fatale gevolgen. Zie hierover ook ons artikel over hem: [Stolpersteine - Van Dulckenstraat 45 \(Hans Menkel\)](#).

[Stolpersteine - Van Dulckenstraat 45 \(Hans Menkel\)](#)

In dit artikel beschrijven we de lotgevallen van Hans Menkel die op Van Dulckenstraat 45 woonde.

[Stolpersteine - St. Stephanusstraat 62 \(Johanna Frankenhuis, Jonas Monnikendam, Philip Monnikendam\)](#)

In dit artikel beschrijven we de lotgevallen van Johanna Frankenhuis, Jonas Monnikendam en hun zoon Philip (Flip) Monnikendam die op St. Stephanusstraat 62 woonden.

[De transporten op 15 en 16 juli 1942 van Amsterdam en Kamp Amersfoort naar Hooghalen en verder naar Auschwitz en de tewerkstelling van mannen op 17 juli na aankomst in Birkenau](#)

Op 15 en 16 juli 1942 vertrokken vanaf station Hooghalen de eerste twee treinen naar Auschwitz. In deze treinen bevonden zich grotendeels Joden die op diezelfde dagen met andere treinen waren overgebracht van Amsterdam naar Hooghalen en die in Kamp Westerbork werden geregistreerd. In de trein die op 16 juli vertrok, bevonden zich bovendien ruim 288 mannen die vanuit kamp Amersfoort op de die dag uit Amsterdam vertrokken trein waren gezet. Beide transporten werden 'aangevuld' met personen die korter of iets langer al in Kamp Westerbork verbleven, waaronder een groep personen uit Groningen en een groep wezen.

[Stolperstein – Jan de Wittstraat 79 \(Meijer Mug\)](#)

In dit artikel beschrijven we de lotgevallen van Meijer Mug, die op Jan de Wittstraat 79 woonde. Hij werd in de zomer van 1942 in de buurt van Amsterdam, of in Amsterdam, opgepakt en belandde via Kamp Amersfoort in Mauthausen, waar hij op 22 januari 1943 overleed.

[Stolpersteine – Van Dulckenstraat 38 \(Geertruida Serphos, Machiel Roos\)](#)

In dit artikel beschrijven we de lotgevallen van Geertruida Serphos en haar zoon Machiel Roos, die op Van Dulckenstraat 38 woonden.

[Stolpersteine – Stephanusstraat 151 en Oude Groenewoudseweg 262 \(Pels\)](#)

In dit artikel beschrijven we de lotgevallen van Eva Koperenberg, Nefthalie Pels, Betje Blok, Nathan Pels, die op Stephanusstraat 151 woonden. En van Jetje Levie, Simon Pels en hun dichtertje Evaline Pels, die op de Oude Groenewoudseweg 262 woonden. Op 14 april 2024 worden voor hun voormalige woningen Stolpersteine gelegd. Ook de lotgevallen van Israël en Dries, de broers van Nathan en Simon die door onderduik de oorlog overleefden, komen in dit artikel aan bod.

[Stolpersteine – Schoolstraat 123 \(Irene Krause, Liebman Bos, Hertha Bos, Jacob Bos\)](#)

In dit artikel beschrijven we de lotgevallen van de voormalige Joodse bewoners van Schoolstraat 123. Dit in verband met het leggen van Stolpersteine voor dit adres.

[Stolpersteine – Evertsenstraat 4 \(Celine Kaas, Abraham Wolff, Everdina Wolff, Marcus Wolff\)](#)

In dit artikel beschrijven we de lotgevallen van de voormalige Joodse bewoners van Schoolstraat 123. Dit in verband met het leggen van Stolpersteine voor dit adres.

[Stolpersteine – Jan van Galenstraat 44 \(Salo Kwiat, Recha Friedländer\)](#)

In dit artikel beschrijven we de lotgevallen van de voormalige Joodse bewoners van Schoolstraat 123. Dit in verband met het leggen van Stolpersteine voor dit adres.

[Stolperstein – Eduard \(Edy\) Grödel](#)

In dit artikel beschrijven we de lotgevallen van Edy Grödel. Dit in verband met het leggen van een Stolperstein voor hem.

[Stolpersteine – Hindestraat 58 \(Rosa Cohn\) – Hebreeuwse versie](#)

Hebreeuwse versie van het artikel over de voormalige Joodse bewoner van Hindestraat 58: Rosa Cohn.

[Stolpersteine – Hindestraat 33 \(Susanna Kahn en Heinz Oppenheimer\) - Hebrew translation](#)

Hebreeuwse versie van het artikel over de voormalige Joodse bewoners van Hindestraat 33: Susanna Kahn en Heinz Oppenheimer.

[Stolpersteine – Ruisdaelstraat 73 – Deutsche Fassung](#)

Duitse vertaling van het artikel over de lotgevallen van Bianka Wygodzinski, Hildegard Silberbach, Hans Fraenkel en hun dochters Susanne en Liselotte die op dit adres woonden. Voor dit adres werden op 18 november 2022 hen Stolpersteine gelegd.

[Stolpersteine – Hindestraat 33 \(Susanna Kahn en Heinz Oppenheimer\)](#)

In dit artikel beschrijven we de lotgevallen van de voormalige Joodse bewoners van Hindestraat 33, Susanna Kahn en Heinz Oppenheimer. Dit in verband met het leggen van Stolpersteine voor dit adres.

[Stolpersteine – Hindestraat 58 \(Rosa Cohn\)](#)

In dit artikel beschrijven we de lotgevallen van Rosa Cohn, die op Hindestraat 58 woonde. Dit in verband met het leggen van een Stolperstein voor dit adres.

[Stolpersteine – Vossenlaan 16 \(Jozeph Slager en Bertha Meijer\)](#)

Vanwege de legging op 19 april 2023 op verschillende adressen in de wijk Hazenkamp publiceren we hier een achtergrondartikel over twee bewoners van Vossenlaan 16.

[Stolpersteine – Hertstraat 46 \(Judith de Beer, Abraham Elsas, Gonda en Elisa Elsas\)](#)

Vanwege de legging op 19 april 2023 op verschillende adressen in de wijk Hazenkamp publiceren we hier een achtergrondartikel over vier bewoners van Hertstraat 46.

[Stolpersteine – Hindestraat 33 \(Gustav Vyth en Jenny Levor, Marcus Vyth en Irene Ansel\)](#)

Vanwege de legging op 19 april 2023 op verschillende adressen in de wijk Hazenkamp publiceren we hier een achtergrondartikel over vier bewoners van Hindestraat 33.

[Stolpersteine – Vossenlaan 257 \(Sophie de Jong en Nathan de Vries en hun kinderen\)](#)

Vanwege de legging op 19 april 2023 op verschillende adressen in de wijk Hazenkamp publiceren we hier een achtergrondartikel over de bewoners van Vossenlaan 257.

[Stolpersteine – Groenestraat 290 \(Israël Cohen\)](#)

Vanwege de legging op 19 april 2023 op verschillende adressen in de wijk Hazenkamp publiceren we hier een achtergrondartikel over een bewoner van Groenestraat 290: Israël (Julius) Cohen.

[Stolpersteine – Vossenlaan 28 \(Levitus, Cohen\)](#)

Vanwege de legging op 19 april 2023 op verschillende adressen publiceren we hier een achtergrondartikel over de bewoners van Vossenlaan 28.

[Stolpersteine – Leeuwstraat 39 \(Peekel\)](#)

In dit artikel beschrijven we de lotgevallen van Esther Peekel, Alexander Frank en hun kinderen Jacob en Hanna Frank, die op Leeuwstraat 39 woonden.

[De razzia van 17 november 1942 in Arnhem](#)

In de literatuur over de vervolgingen in Arnhem is de razzia die er plaatsvond in de avond van 17 november altijd onderbelicht gebleven. Wij menen dat de razzia omvangrijker was dan wordt aangenomen en dat rond de honderdtwintig personen werden opgepakt, die allen vermoord werden.

[Stolpersteine – Ruisdaelstraat 73 \(Silberbach, Wygodzinski, Fraenkel\)](#)

In dit artikel schetsen we de lotgevallen van Bianka Wygodzinski, Hildegard Silberbach, Hans Fraenkel en hun dochters Susanne en Liselotte die op dit adres woonden. Voor dit adres werden op 18 november 2022 ter herinnering aan hen Stolpersteine gelegd.

[Stolpersteine – Mariënborg 70 \(Fritz Tauber en Leni Büks\)](#)

In dit artikel schetsen we de lotgevallen van Fritz Tauber en Leni Büks op dit adres woonden. Voor dit adres werden op 18 november 2022 ter herinnering aan hen Stolpersteine gelegd.

[Stolpersteine – Daalsedwardsweg 25 \(Joseph en Alida Jacob\)](#)

In dit artikel schetsen we de lotgevallen van Joseph Jacob die met zijn dochter Alida op dit adres woonde. Voor dit adres werden op 18 november 2022 ter herinnering aan hen Stolpersteine gelegd.

[Stolpersteine – Van Slichtenhorststraat 16 \(Julie Strauss en Gustav Wolf\)](#)

In dit artikel schetsen we de lotgevallen van Julie Strauss en Gustav Wolf, die woonden op Van Slichtenhorststraat 16. Voor dit adres werden op 18 november 2022 ter herinnering aan hen twee Stolpersteine gelegd.

[Stolpersteine – Groesbeekseweg 122 \(De Marcas\)](#)

In dit artikel schetsen we de lotgevallen van Roosje Glaser en Albert de Marcas, met hun kinderen David, Gertrude (Trudy) Henriette, Moritz en Sara Betty, die op Groesbeekseweg 122 woonden. Voor dit adres werden op 18 november 2022 ter herinnering aan deze bewoners vijf Stolpersteine gelegd.

[De ‘burgemeesterslijst’ van Nijmegen](#)

In dit artikel bespreken we een lijst met namen van Joden die in de zomer van 1942 door de Gemeente Nijmegen werd samengesteld. Daarmee was alles in gereedheid gebracht voor de arrestaties en razzia’s. De lijst ligt aan de basis van de systematische deportaties die vanaf 1 juli 1942 begonnen waren.

[Stolpersteine – Van Slichtenhorststraat 14 \(Roosje Drievoet en Samuel Kaufman\)](#)

In dit artikel schetsen we de lotgevallen van Roosje Drievoet en Samuel Kaufman, die woonden op Van Slichtenhorststraat 14. Voor dit adres werden op 18 november 2022 ter herinnering aan hen twee Stolpersteine gelegd.

[Stolpersteine – Van Slichtenhorststraat 16 \(Sophie Stern en Hugo Lifmann\)](#)

In dit artikel schetsen we de lotgevallen van Sophie Stern en Hugo Lifmann, die woonden op Van Slichtenhorststraat 16. Voor dit adres werden op 18 november 2022 ter herinnering aan hen twee Stolpersteine gelegd.

[Stolpersteine – Van Slichtenhorststraat 16 \(Minna Wehl\)](#)

In dit artikel schetsen we de lotgevallen van Minna Wehl, die woonde op Van Slichtenhorststraat 16. Voor dit adres werd op 18 november 2022 ter herinnering aan haar een Stolperstein gelegd.

[Salomon Spier en het fascisme](#)

Hoe voorkom je dat ze ontdekken dat je bent wie je bent? Salomon Spier was een van de weinige Joodse inwoners van Nijmegen die zich in 1941 bij de verplichte registratie niet als Jood hadden aangemeld. Hij meldde zich aan als ‘halfjood’, zoals dat in de terminologie van de barbarij heette. Dan voelt hij dat het net zich sluit.

[Richter, Rosenbaum en kinderen – opgejaagd en vervolgd](#)

Hoe Olga Richter, Julius Rosenbaum en hun kinderen Bernhard en Lina Oost-Europa ontvluchtten en vervolgens in Nijmegen opnieuw werden vervolgd.

[Stolpersteine – Begijnenstraat 11](#)

In dit artikel schetsen we de lotgevallen van Abraham Vrengel, Mietje Eichenwald, Fokkina Vrengel, Diny Vrengel en Diena Maas, die aan het begin van de Tweede Wereldoorlog woonden in het pand Begijnenstraat 11. Voor dit adres werden op 10 april 2022 ter herinnering aan deze bewoners vijf Stolpersteine gelegd.

[Stolpersteine – Stikke Hezelstraat 46](#)

In dit artikel schetsen we de lotgevallen van Jacques Voltijn, Marie Ketellapper, Nathan Ketellapper, Mietje Voltijn en Salomon Voltijn, die aan het begin van de Tweede Wereldoorlog woonden in het pand Stikke Hezelstraat 46. Voor dit adres werden op 10 april 2022 ter herinnering aan deze bewoners vijf Stolpersteine gelegd.

[Stolpersteine – Stikke Hezelstraat 41](#)

In dit artikel schetsen we de lotgevallen van Helena Egger, weduwe van Aäron Glaser, en haar hulp in de huishouding Hildegard Kroon, die aan het begin van de Tweede Wereldoorlog woonden in het pand Stikke Hezelstraat 41. Voor dit adres werden op 10 april 2022 ter herinnering aan deze bewoners twee Stolpersteine gelegd.

[Stolpersteine – Lange Hezelstraat 41](#)

In dit artikel schetsen we de lotgevallen van de familie Minco, die aan het begin van de Tweede Wereldoorlog woonde en een winkel had in het pand Lange Hezelstraat 41. Voor dit adres werden op 10 april 2022 ter herinnering aan de vier gezinsleden vier Stolpersteine gelegd.

[De familie Rodrigues-Van Dijk, Bachstraat 21](#)

In een mooi huis aan de Bachstraat 21 in Nijmegen woonde vanaf 13 mei 1938 Rosa Rodrigues met haar dochters Renée en Marja van Dijk en met Jan Prins (1891-1959), bouwkundig tekenaar en architect, theosoof en astroloog. Enkele jaren later voegde zich bij hen de moeder van Rosa, Rebecca Rodrigues-Reindorp, de weduwe van Mordechai Rodrigues (diamantbewerker, socialist, 1867-1932). Alleen Prins was niet joods.

[Joodse inwoners van Nijmegen die vervolgd werden](#)

We publiceren hier een lijst met namen van alle Joodse inwoners die in februari 1941 in Nijmegen woonden, plus van hen die er na die datum maar vóór 9 april 1943 geboren werden of er zich vestigden. Deze lijst bevat dus alle Joodse inwoners die binnen de gemeente Nijmegen nadrukkelijk met de vervolgingen te maken kregen.

[Boekhouding van de ondergang](#)

In dit artikel laten we op een cijfermatige manier zien hoe de fysieke ondergang van bijna het hele Joodse bevolkingsdeel van Nijmegen in zijn werk ging, en hoe de gemeente Nijmegen als het ware ook deze gang naar de dood in een nagenoeg gesloten boekhouding vastlegde.

[Auschwitz VI Rode Kruis en Nijmeegse vervolgden](#)

Dit is een voorwoord bij *Auschwitz VI Rode Kruis*, ook op deze site, waarin we ook ingaan op het lot van de Nijmeegse gevangenen in de periode die in het rapport behandeld wordt.

[De Aussenstelle Arnheim](#)

Een schets van deze regionale afdeling van de SD en SiPo in Arnhem, die een cruciale rol vervulde in de vervolgingen in Gelderland en Overijssel.

[Willy Bühe, 'administrateur' van de Jodenvervolgning](#)

Willy Bühe was als 'Judensachbearbeiter' op de Aussenstelle van de SD en SiPo in Arnhem verantwoordelijk voor het wegvoeren van talloze Joden naar Westerbork.

[De vervolging van de 'gemengd-gehuwden'](#)

In dit artikel gaan we in op de vervolgingen van de Nijmeegse 'gemengd-gehuwde' Joden tijdens de bezettingsjaren. Ook al waren zij enige tijd 'voorlopig' vrijgesteld van deportatie, nooit waren ze hun leven zeker. Er werd ook actief gejaagd op Joodse partners in een 'gemengd' huwelijk. Op 8 maart 1944 werden zeven mannen opgepakt en naar Westerbork overgebracht. Bijna drie weken later ondergingen vier vrouwen hetzelfde lot.

[Krankensperren in Nijmegen](#)

Naast de formeel geregistreerde *Sperren* die we in ons artikel *Sperren in Nijmegen* hebben besproken, bestond er nog een heel ander soort vrijstelling, zonder *Sperre*-nummer. Dat waren de zieken. Bij de verschillende razzia's werden ook zieken niet opgehaald. Alleen zijn die 'transportunfähig' waren werden toen nog ontzien. Maar niet voor lang.

[Sperren in Nijmegen](#)

Een *Sperre* was een vrijstellingsstempel in een persoonsbewijs. De drager van dit bewijs was 'voorlopig' gevrijwaard van deportatie. Wie hadden in Nijmegen zo'n *Sperre* en hoe is het hen vergaan?

[Namenlijst Stolpersteine](#)

In Nijmegen zijn initiatieven gaande voor het leggen van Stolpersteine bij de Nijmeegse woningen waar Joden uit hun huizen werden gehaald om te worden gedeporteerd naar vernietigingskampen. We ondersteunen deze initiatieven en publiceren hier een lijst met namen en adressen.

[De onderduik, Joden van elders die in Nijmegen onderdoken](#)

Welke Joden van elders doken onder in Nijmegen (e.o.)? Wat weten we van hen? In dit artikel hebben we bijeengebracht wat we weten over niet-Nijmeegse Joden die in onze stad onderdoken. Ook op deze mensen werd flink jacht gemaakt.

[Albert Cohn en Rachel Mendes da Costa gepakt](#)

In dit artikel laten we de willekeur zien van het fascistische geweld waar Albert Cohn en zijn vrouw Rachel Mendes da Costa mee werden geconfronteerd.

[De gang naar Joodse werkkampen en de razzia van 2 oktober 1942](#)

Joodse mannen werden gedwongen om naar exclusief 'Joodse' werkkampen te gaan. Op 3 oktober werden ze van daaruit naar Westerbork gedeporteerd. De avond ervoor werden hun verwanten uit hun huizen gehaald en ook naar Westerbork gebracht.

[De onderduik, Joodse inwoners van Nijmegen die proberen te ontsnappen](#)

Welke Joodse inwoners van Nijmegen doken onder en wat weten we van hen?

[Zes Joodse weeskinderen Frank uit Nijmegen](#)

Al bladerend door de notulen van de vergaderingen van het college van regenten van de Beide Weeshuizen in Nijmegen stuitte we bij toeval op zes Joodse Nijmeegse weeskinderen. Dat was voor ons een aanleiding om ook de ingekomen en uitgaande stukken door te nemen. We volgden de sporen van zes Joodse weeskinderen uit Nijmegen.

[De razzia van 2 augustus 1942](#)

Wij namen bij het NIOD het dossier 250f-14 door over de arrestatie van katholieke Joden op 2 augustus 1942. Een groot deel van de arrestanten werd naar Westerbork getransporteerd en van daar verder. Ook in Amsterdam werden katholieke Joden opgepakt, maar zij werden naar de Hollandse Schouwburg gebracht. Vgl. ook ons artikel hierover op deze site.

[De razzia van 16 september 1942](#)

Op 16 september 1942 werden in de loop van de avond in Nijmegen 27 mannen, vrouwen en kinderen uit hun huizen gehaald, de eerste razzia in Nijmegen waarbij mensen werden gearresteerd met het vooropgezette doel om hen te vermoorden.

[De razzia van 17 november 1942](#)

In de avond en nacht van 17 op 18 november 1942 werden in Nijmegen 196 Joodse inwoners uit hun huizen gehaald en ondergebracht in het gebouw van de Gemeentelijke HBS aan de Kronenburgersingel. Van daar werden ze de volgende dag met de trein naar Westerbork gebracht. Velen van hen werden enkele dagen later al uit Westerbork op transport gesteld naar Auschwitz, waar de meesten van hen direct na aankomst werden vermoord.

Bronmateriaal

[Interview met Israël Pels](#)

Transcriptie van een interview met Israël Pels, die net als twee broers onderdook na een oproep te hebben gekregen voor een Joods werkkamp.

[Sobibor Rode Kruis Rapport](#)

Tweede uitgebreide versie uit februari 1947 van het rapport van het Rode Kruis over het vernietigingskamp Sobibor. Onder de kopie van het rapport staat ook nog een doorzoekbare transcriptie ervan. Dit rapport past in een reeks rapporten van het Rode Kruis over de vernietigingskampen. We publiceerden eerder vijf van de zes rapporten die handelen over KL Auschwitz op deze site.

[Auschwitz I Rode Kruis \(transcriptie\)](#)

Deel I van een serie van zes rapporten die het Rode Kruis samenstelde over de transporten van Westerbork naar Auschwitz. Dit deel is opgesteld in 1947.

[Auschwitz III Rode Kruis](#)

Deel III van een serie van zes rapporten die het Rode Kruis rond 1952 samenstelde over de transporten van Westerbork naar Auschwitz. In dit rapport transporten waarvan veel bewoners uit Nijmegen deel uitmaakten.

[Auschwitz III Rode Kruis \(transcriptie\)](#)

Een transcriptie van het Rapport Auschwitz III (de Coseltransporten) van het Nederlandse Rode Kruis. We maakten de transcriptie met het oog op de doorzoekbaarheid en de citeerbaarheid. Een kopie van het volledige originele rapport staat ook op onze site.

[Auschwitz IV Rode Kruis](#)

Deel IV van een serie van zes rapporten die het Rode Kruis in 1953 samenstelde over de transporten van Westerbork naar Auschwitz. In dit rapport over de transporten in 1943. In verband met de doorzoekbaarheid publiceerden we van dit rapport overigens ook een transcriptie.

[Auschwitz IV Rode Kruis \(transcriptie\)](#)

Transcriptie van het vierde rapport van het Rode Kruis, opgemaakt in 1953. Het rapport behandelt de transporten naar Auschwitz in 1943. In dit rapport over de transporten in 1943.

[Auschwitz V Rode Kruis](#)

Deel V van een serie van zes rapporten die het Rode Kruis omstreeks 1952 samenstelde over alle transporten vanuit Nederland richting Auschwitz, meestal maar niet altijd vanuit Westerbork. Het gaat hier om transporten in 1944 waarin ook veel Nijmeegse Joden en onderduikers in Nijmegen werden meegevoerd, onder wie Dina Maas, Louis de Wijze en Harry van Geuns.

[Auschwitz VI Rode Kruis \(transcriptie\)](#)

Transcriptie van deel VI van een serie van zes rapporten die het Rode kruis omstreeks 1952 samenstelde. Dit deel behandelt de transporten tussen de kampen, vanaf de zomer van 1944 tot aan het einde van de oorlog.

[Briefkaart van Ella de Beer uit Westerbork](#)

Op 11 juli 1943 schreef Ella de Beer een briefkaart vanuit Kamp Westerbork aan haar vriendinnen Roosje Robbers, Maria van Breukelen en Gerharda van Breukelen in de Van Welderenstraat 108. Op 7 september 1943, een kleine twee maanden na het versturen van deze kaart, wordt het hele gezin gedeporteerd naar Auschwitz. Ella en de kinderen worden onmiddellijk vergast, Isidoor wordt geselecteerd voor werk in Birkenau maar wordt later vermoord.

[Drie Joodse getuigenissen](#)

Korte beschrijving van een documentaire uit 1995 waarin drie Joodse Nijmegenaren vertellen over hun leven vlak voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog. In de beschrijving ook een link naar de documentaire.

[Aankomst in Auschwitz op 17 juli 1942](#)

Dit document bevat twee lijsten: een lijst met de namen van de 305 Joodse gevangenen die op 16 juli 1942 van Kamp Amersfoort naar Westerbork werden gebracht; en een lijst met de namen van personen die op 17 juli in Auschwitz te werk werden gesteld.

[Dagboek Recherche 18 april – 28 augustus 1944](#)

De Recherche in Nijmegen hield een dagboek bij waarin van dag tot dag aangiftes van diefstal, vermissingen, opsporingen, zedendelicten, arrestaties e.d. werden genoteerd. Hieruit een selectie, met de nadruk op 'politieke arrestaties'.

[Jahresbericht over 1942 van de Duitse Sicherheitspolizei en SD](#)

Het jaarverslag van de SiPo en SD over de stand van zaken en ontwikkelingen in Nederland over het jaar 1942.

[Dagboek van Diena Maas](#)

In dit indrukwekkende verslag beschrijft Dina Maas haar ervaringen, vooral die in Auschwitz.

[Het transport van 19 mei van Westerbork naar Auschwitz \(Zigeuneraktion\)](#)

Op 19 mei 1944 werden 245 opgepakte 'zigeuners', onder wie iemand uit Nijmegen, van Westerbork naar Auschwitz gedeporteerd. Dit document bevat de lijst van Sinti en Roma die op 19 mei in deze trein zaten.

[Reisdeclaraties van vervoer van Joden naar Westerbork e.a.](#)

Een verzameling reisdeclaraties van het vervoer van Joden en andere 'arrestanten' naar Westerbork en andere plaatsen.

[Oorlogsverslag van Clara Drielsma, onderduikster](#)

Op verzoek van professor L. Rogier, die in 1959 de opdracht kreeg om onderzoek te doen naar de gebeurtenissen in Nijmegen tijdens de Tweede Wereldoorlog, schreef Clara Drielsma die na de oorlog naar Oss was verhuisd, in 1962 haar herinneringen aan de oorlogsjaren op. Zij was het hoofd van de Joodse School en dook later onder. Bij het typoscript van Clara voegden we ook een geannoteerde transcriptie toe.

[Interview met Mietje Philips \(vrouw van M. Agsteribbe\)](#)

Mietje Philips woonde in Arnhem en vertelt in dit interview over haar onderduik in Nijmegen.

[Interview met Louis de Wijze](#)

Louis de Wijze vertelt in dit interview over zijn jeugdervaringen, over zijn verblijf in Westerbork en in andere concentratiekampen.

[Deportatie Joden april 1943 en declaratie kosten deportaties](#)

Wat kostte de deportatie van Joden uit Nijmegen? Ziehier de berekeningen van de gemeente.

[Interview met David Reens](#)

David Reens voelde zich als 'gemengd gehuwde' niet veilig voor de nazi's. Dit interview geeft een inkijkje in het leven als onderduiker en in de lijnen die liepen tussen verschillende verzetsmensen in Nijmegen.

[Nijmegen definitief 'judenrein' maken \(april 1943\)](#)

Acht Nederlandse provincies moesten op 10 april 1943 'judenrein' zijn, waaronder ook Gelderland. Op 22 april 1943 deed de Nijmeegse politiecommissaris Van Dijk verslag van het verloop van de actie in Nijmegen. *Sperren* waren niet meer geldig. Alleen over de positie van de zogeheten 'gemengd gehuwden' werd nog gesproken.

[Interview met Alfred Vyth](#)

Interview met Alfred Vyth, waarin hij vertelt over de vervolgingen in Nijmegen en over zijn onderduik.

[Interview met Paul Vyth en Sybilla de Wijze](#)

Interview waarin beiden vertellen over de Jodenvervolging in Nijmegen en over hun onderduikperiode.

[Interview met Diny Vrengel](#)

Interview met Diny Vrengel over de Jodenvervolging in Nijmegen en haar onderduik.

[Interview met Bertha van Gelder](#)

Interview met Bertha van Gelder over de Jodenvervolging in Nijmegen en over haar onderduik.

[Surveillancedagboek februari-oktober 1944](#)

Uit dit Surveillancedagboek van ruim 550 pagina's hebben we hier 127 pagina's overgenomen. Het dagboek loopt van eind februari tot begin oktober 1944. We treffen hierin arrestaties aan van onderduikers, van hun helpers, en van verzetsmensen. Tijdstippen en betrokkenen worden precies vermeld, maar de plaats niet. Ook wordt keurig bijgehouden door wie en waarheen de arrestanten vervolgens werden gedeporteerd.

[De razzia op katholieke Joden op 2 augustus 1942](#)

Na een protestbrief van de meeste Nederlandse kerken werden op 2 augustus 245 rooms-katholieke Joden opgepakt.

[Apeldoornse Bos](#)

Het Apeldoornse Bos was een Joodse psychiatrische inrichting. Hierin verbleven ook enkele Nijmegenaren. In veel gevallen moesten gemeenten bijdragen in de verblijfskosten en daardoor is er enige correspondentie, ook over de ontruiming, bewaard gebleven. In de inleiding geven we wat meer achtergrondinformatie, onder andere over de verplaatsing van een deel van de inboedel naar het *Lebensbornheim* in Nijmegen.

[Door de gemeente opgemaakte lijst van bij de razzia van 17 november 1942 opgepakte Joden](#)

Op 18 of 19 november 1942 werd een lijst opgemaakt van de Joden die op 17 november 's avonds in Nijmegen werden opgepakt. De lijst bevat niet exact de namen van de personen die toen zijn opgepakt. Er staan mensen die niet zijn opgepakt, en er ontbreken namen van personen die wel zijn opgepakt. Vgl. hierover ook vooral ons artikel 'De razzia van 17 november 1942'.

[Drie families De Wijze](#)

In dit document hebben we documenten, waaronder ook brieven, bijeengebracht over verschillende leden van de drie Nijmeegse families De Wijze. Eén familie De Wijze woonde aan de Graafseweg. Een van de dochters was Kitty de Wijze, naar wie het bekende pleintje is genoemd. Het gezin woonde aan de Graafseweg en moest gedwongen verhuizen naar het pension van Van Geuns aan de Johannes Vijghstraat. Een tweede familie woonde in de Pontanusstraat en dan nog een derde in de Van Spaenstraat.

[Brief van Joke de Wijze](#)

Brief van Johanna (Joke) de Wijze aan haar vriendin Albertine (Tiny) Swart, geschreven drie weken voordat zij werd opgepakt. Over de vordering van het huis aan de Graafseweg, zie ook RAN 2_11936; met inventarislijst. Daarna een brief van Tiny Swart aan Louis de Wijze, foto's en een krantenbericht.

ROOF

Publicaties

[De roof van Joodse inboedels](#)

Joodse inwoners van Nijmegen die in 1942 waren opgepakt en gedeporteerd (of een enkele keer gevlucht of ondergedoken), lieten woningen achter waarvan de inboedels door de Nijmeegse politie werden opgeslagen in het toenmalige gebouw van Unitas.

[De roof van Joods onroerend goed in Nijmegen](#)

In dit artikel behandelen we de roof van Joods onroerend goed in Nijmegen. Ruim 280 Joodse panden werden 'onder beheer genomen' door de Niederländische Grundstückverwaltung. Het beheer werd feitelijk uitgevoerd door het Arnhemse filiaal van het ANBO (Algemeen Nederlandsch Beheer van Onroerende Goederen). Ruim 200 panden werden doorverkocht, andere verhuurd. Een aantal panden werd ook aan de gemeente Nijmegen te koop aangeboden.

[Confiscaties van onroerend goed](#)

Voorlopig overzicht over confiscatie van onroerend goed tijdens de Duitse bezetting in Nijmegen.

Bronmateriaal

[Declaraties van meubeltransporten](#)

In dit document hebben we uit verschillende RAN-dossiers declaraties bijeengebracht over het transport van meubels uit woningen die door Joodse inwoners waren 'verlaten': ze waren

gedeporteerd, in enkele gevallen gevlucht of ondergedoken. In veel gevallen werden deze woningen geruimd door de Nijmeegse firma Van Wezel.

[Joodse panden te koop aangeboden aan de gemeente](#)

Dit is een van de dossiers waarin aan de orde komt dat diverse panden die waren geroofd uit Joods bezit te koop worden aangeboden aan de gemeente Nijmegen, waaronder hier ook de panden Gerard Noodtstraat 25 en 27 (Synagoge en huis van rabbijn Salomons).

[Beheerders over Joods onroerend goed \(selectie\)](#)

De gemeente ontving tal van circulaire's waarin werd aangekondigd dat er een beheerder was aangesteld over het vermogen en/of het onroerend goed van een 'voormalig Joods' bedrijf. Vanaf pagina 8 bevat dit dossier ook enige naoorlogse correspondentie over de bemoeienis van Nijmeegse makelaars met de roof van onroerend goed van Joodse eigenaren.

[Correspondentie over de vordering van panden t.b.v. de Wehrmacht](#)

Dit dossier bevat losse correspondentie over de toepassing van Verordening 144/1940 (vordering van percelen etc. ten behoeve van het Duitse leger), onder andere het besluit om aan Duitse bezitters van in Nijmegen gevorderde panden 100% van de huurwaarde te betalen in plaats van zoals gebruikelijk toen 2/3, en aan Joden niets.

[Confiscatie van Joodse fietsen](#)

Dit dossier bevat stukken over de roof van de fietsen van Joden in juni 1942. Op 20 juni wordt hierover van Rauter een beschikking gepubliceerd en de rijwielen moeten ingeleverd zijn op 24 juni. Fietsen met defecten moeten worden gerepareerd op kosten van degene die bestolen wordt. Als iemand kort tevoren een fiets heeft verkocht aan een 'ariër', moet die laatste de fiets afgeven en moet de 'Jood' hem schadeloos stellen.

[Afrekening nutskosten van verzegelde woningen van Joden](#)

In de herfst van 1942 kwamen veel woningen van Joden leeg te staan. De meeste bewoners waren gedeporteerd, een enkeling was ondergedoken. Het ging hierbij zowel om in het document opgesomde huur- als om koopwoningen. De heer Philips, directeur van de Gemeente Gasfabriek en Waterleiding, probeert de openstaande bedragen te innen, maar weet niet hoe. Hij correspondeert hierover met de politiecommissaris, de SiPo in Arnhem en met het *Judenauswanderungsamt* in Amsterdam.

[Verkaufsbücher NBI Nijmegen](#)

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden door de Duitsers panden verkocht waarvan de eigenaren veelal Joods waren. In totaal gaat het om circa 7500 transacties. De administratie hiervan werd bijgehouden in de zogeheten *Verkaufsbücher*. In totaal zijn er 18 boeken geweest, maar het eerste boek (*Laufnummer* 1-449) is verloren gegaan en uit de andere ontbreken nog enkele losse gegevens.

[Gevorderde panden](#)

Dossier RAN 2_11901 bestaat uit een boek waarin circa 300 panden zijn opgenomen, die vanaf mei 1940 in Nijmegen werden gevorderd door de *Wehrmacht*. De eigenaren hadden daarbij wel recht op een zekere vergoeding. Hieronder een selectie uit dat boek, dat eigenlijk in zijn geheel interessant is. We hebben een keuze gemaakt voor panden die we kennen uit andere bronnen.

WIE

Bronmateriaal

[Namenlijst 1939-1944](#)

Een lijst met bijna 1130 namen uit de periode 1939-1944. Het is bedoeld als naslagwerk. Het gaat om mensen die we waar dan ook en op allerlei manieren tegenkwamen in de administratie van de instanties in Nijmegen, laten we zeggen van de overheid. Als je naam daar terecht kwam, betekende dat vaak, meestal, niet veel goeds.

TERZIJDE

Bronmateriaal

[Karl Herfurth in Nijmegen](#)

SS-Hauptsturmführer Karl Herfurth speelde in Nijmegen een belangrijke rol. Daarnaast leidde hij hier het *Lebensborn*project. Over hem hebben we hier informatie en brondocumenten bij elkaar gezet.

[Duitse inventarisatie van Nijmegen in april 1940](#)

Kort voor de bezetting van Nijmegen maakte de zogeheten *Militärverwaltung* een kort rapport over deze stad met een opsomming van de belangrijkste gegevens over voorzieningen, industrie, gebouwen, *Vertrauensleute* enz.